

MASTERSCRIPTIE: BIBLIOTHEEK, BLIJF BIJ JE LEEST (?)

INLEIDING

Media zijn mede door het snelle tempo van technologische ontwikkelingen en opkomende digitale apparaten, niet meer weg te denken in onze huidige samenleving. Echter, les over de vaardigheden en kennis die je voor gezond mediagebruik nodig hebt, wordt niet standaard gegeven. **Mediageletterdheid** is het beschikken over en gebruiken van deze vaardigheden.

Daarnaast toont onderzoek dat mensen van alle leeftijden vaak onvoldoende vaardigheden en/of kennis beschikken om goed te kunnen functioneren in een steeds verder gemediatiseerde samenleving. De openbare bibliotheek in Nederland is een instituut dat zich letterlijk en figuurlijk midden in de samenleving bevindt, een plek voor informatievoorziening is en een plek verbonden aan traditionele waarden, zoals betrouwbaarheid. Hierdoor ligt een rol voor hen omtrent mediageletterdheid voor de hand.

In dit onderzoek staat daarom de volgende vraag centraal: **Welke rol spelen Nederlandse openbare bibliotheken in de ontwikkeling van mediageletterdheid in de 21ste eeuw?**

1. DEFINITIE

Er heerst verwarring over het begrip, terwijl het belangrijk is om met een bepaald jargon te werken aangezien bibliotheken met verschillende samenwerkingspartners communiceren. De vraag is dan: *bij wie gebruik je welk begrip?*

Bibliotheken kennen het begrip **meerdere facetten** toe:

- Ontwikkelen van kritische houding tegenover media (nepnieuws, desinformatie, reclame);
- Vergroten van kennis (door te antwoorden + geruststellen + laten leren);
- Creëren (zelf produceren).

--> *Belangrijk:* Deze facetten kennen **geen hiërarchische opbouw**. Daarbij sluit de een de ander niet uit. Ze versterken elkaar juist. Je moet aan alle facetten werken om mediageletterd te worden.

Bibliotheken willen/hebben een brede aanpak, maar hebben tevens **focuspunten**:

1. Zelfredzaamheid (door te doen én te leren);
2. Bewustwording (van eigen mediagebruik + waarom het nodig is);
3. Plezier (media zijn leuk).

Bibliotheken zien in dat **externe factoren** van invloed zijn op mediageletterdheid:

- Samenkomst van geletterdheden;
  - Mensen die laaggeletterd zijn, zullen ook sneller mediageletterd zijn.
- Sociale en economische achtergrond;
  - Niveau ligt hoger wanneer je meer toegang hebt gehad tot digitale technologie.

2. SAMENWERKING

Bibliotheken kijken positief naar samenwerking en doen dit meer en makkelijker dan voorheen. Drie factoren die invloed hebben op het **verloop** ervan:

1. Affiniteit van medewerker met het onderwerp;
2. Beschikbaar budget;
3. Duidelijke aangestelde rollen/taken.

Het doel van samenwerking is **tweeledig**. Zo wordt ten eerste kennis binnengehaald (over het onderwerp + de doelgroep). Ten tweede wordt er kennis verspreid (over het onderwerp + de bibliotheek als mogelijke samenwerkingspartner).

Er zijn **vijf partijen** waarmee de bibliotheek veel mee samenwerkt:

1. Gemeente/overheid (opgelegde eisen vs. collectieve taken);
2. Onderwijs (verlichting van taken + naamsbekendheid van bibliotheken);
3. Landelijke organisaties, bv. KB (bibliotheken gebruiken het materiaal + geven feedback);
4. Bedrijven in de regio, bv. Rabobank (moet bij de bibliotheek/onderwerp passen);
5. Mensen (vrijwilligers, studenten, jongeren).

--> De crux: *is het samenwerken of inhuren/eenmalig gebruik?*

Tevens is er interne samenwerking om weg te komen van de **'eilandjes-structuur'**.

Conclusie: *samenwerking is nodig, want de bibliotheek heeft niet alle kennis in huis en de kennis die zij hebben moet kenbaar zijn voor andere partijen, zodat zij relevant blijven.*

3. PRAKTIJK

Bibliotheken hanteren doelgroepen, maar vooraanstaand zijn ze er voor *iedereen*.

De **leeftijdsonafhankelijke doelgroep** zijn de kwetsbaren in de samenleving:

- Mensen uit 'lagere sociale klassen';
- Laaggeletterden (probleem: vicieuze cirkel).

De **leeftijdsafhankelijk doelgroepen** met twee duidelijke focusgroepen:

1. Kinderen (0-14 jaar)
  - Eerste jaren aanspreekpunt ouders en consultatiebureaus. Later onderwijs (op school en/of in de bibliotheek) en de kinderen zelf (hoe ouder, hoe serieuzer).
  - Inhaken op landelijke campagnes (bv. Media Ukkie Dagen).
2. Ouderen (65+)
  - Focus op het belang om mee te kunnen (blijven) doen in de samenleving.
  - Ouderen komen vaak uit zichzelf.
3. Volwassenen (18-35):
  - Zijn lastig te bereiken + worden mediavaardiger geschat dan ze zijn.

Belangrijk is de **'duurzaamheid'** van een project:

- Wat is nodig?
  - Wat past bij de bibliotheek?
- Wat is leuk?
  - Sluit het aan? (doelgroep + onderwerp)
- Wat is mogelijk?
  - Hoe kun je het aanpassen? (snel & makkelijk)

4. ROL VAN DE BIBLIOTHEEK

De bibliotheek heeft meerdere **functies**, maar drie belangrijke:

1. Kenniscentrum;
2. Wegwijzer;
3. Opvangplek.

Kracht van de bibliotheek:

- Traditionele waarden (informatievoorziening - betrouwbaar - neutraal - bijeenkomst);
- Laagdrempelig;
  - *Maar:* kleeft alsnog het imago van een 'instituut' aan.

Mediageletterdheid is steeds **meer geïntegreerd** in de bibliotheek:

- Stijging van functies in bibliotheken rondom mediageletterdheid;
- Ruimte voor personeel om verder te ontwikkelen (bv. cursussen);
- Mediageletterdheid wordt steeds meer opgenomen in en/of toegevoegd aan bestaande werkzaamheden;
  - *Maar:* hogere verwachting kennis van personeel + aannemen van jonger personeel.

Bibliotheek realiseert dat zij moet **meebewegen**. Echter:

- Vrij trage instelling;
- Media ontwikkelen razendsnel;
  - Voor basisvaardigheden/kennis geen probleem, maar wel voor verdieping.
  - Terug te zien in imago bieb (saai, ouderwets, alleen maar boeken en lezen).

5. TOEKOMSTVISIE

Dromen:

- **'Multimediabibliotheek'**: waar je verschillende media kan gebruiken, begrijpen en lenen
  - De traditionele gedachte van een bibliotheek als informatieplek blijft + bibliotheek als plek om nieuwe dingen (media) te ontdekken;
  - Mediavaardige mensen worden uitgedaagd, terwijl anderen juist leren kennismaken.
- **24/7 Plek** voor iedereen en *nabij* iedereen
  - Meerdere kleine gebouwen in de wijken waar de doelgroep zich bevindt.

Projecten:

- **Integratie:** vorm, inhoud en werkwijze moet beter bij elkaar aansluiten en meer in elkaar overlopen;
- **Inhoudelijk:** niet alleen skills aanleren, maar ook een kritische houding meegeven (bv. over media en macht, technologie, 'Big Tech' etc.).

Realistisch:

- Meer **beleid** (is net opgesteld of moet nog worden ontwikkeld/aangepast);
- **Langetermijn** denken en bouwen;
- Meer **welwillendheid** van medewerkers genereren;
- Meer **investeren** in personeel;
- Beter **inventarisatie** aanbod en doelgroepen.

--> *Maar:* kleinere bibliotheken willen meer voortrekkers worden, grotere bibliotheken zien zichzelf vaker als ondersteuners van andere partijen rondom mediageletterdheid.

Conclusie: *veranderingen zijn hoofdzakelijk nodig voor de vestigingen die een prominente rol willen gaan, of blijven, spelen in de ontwikkeling van mediageletterdheid. De vraag voor de bibliotheek is: kunnen zij die rol in de toekomst zelf vormgeven of wordt dat voor hen gedaan?*

CONCLUSIE

Bibliotheken zetten zich al actief in op het gebied van mediageletterdheid, maar daarvoor hanteren zij verschillende termen zoals mediawijsheid en digitale geletterdheid. Dit kan leiden tot verwarring. Belangrijk voor bibliotheken is dat, ongeacht de term die wordt gehanteerd, zij meer op dit gebied moeten doen, willen ze niet vervallen tot slechts een 'saai plek voor boeken en lezen'.

Bibliotheken kunnen een belangrijke speler zijn in de ontwikkeling van mediageletterdheid. Vooral ondersteunend en informierend. Daarom is samenwerking, op allerlei niveaus en met verschillende partijen, cruciaal. Wel moet er kritisch worden gekeken naar de invulling ervan.

De traditionele functies en het diverse publiek van bibliotheken zijn waardevolle eigenschappen. Niettemin moeten zij met de tijd en media meebewegen, willen zij een rol uit (blijven) maken op het gebied van mediageletterdheid. De resterende vraag blijft: **kunnen én willen ze dat?**

METHODE

Dit onderzoek is in 2022 uitgevoerd aan de hand van diepte-interviews met medewerkers van twaalf bibliotheken en deze thematisch te analyseren. De bibliotheken die mee hebben gedaan komen uit: Amersfoort, Arnhem, Delft, Den Haag, Ede, Emmen, Gouda, Groningen, Nissewaard, Pijnacker-Nootdorp, Rotterdam en Utrecht.

CONTACTGEGEVENS

Esmee Koemans
Adviseur Educatie (Digitale Geletterdheid)
ekoemans@probiblio.nl | 06-36056705